

Nestkast-commotie

K.H. Voous

De soep wordt nooit zo heet gegeten als zij wordt opgediend, maar soms helpt blazen wel om een verbrande mond te voorkomen. Daar moest ik aan denken, en aan het blazen wil ik graag meewerken, toen ik de opwindende overtuiging kreeg dat die is ontstaan na het bekend worden van het voornemen van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland om nestkasten voor vogels uit natuurgebieden te verwijderen (zie Vogeljaar 38 (5, 1990) : 214-219 en 39 (1, 1991) : 5-7). Het beleid is volgens de directeur terreinbeheer van 'Natuurmonumenten', ir. E.P.L. Hessels, met wien ik op 12 april 1991 telefonisch uitvoerig over deze zaak sprak, op dit punt aanzienlijk afgezwakt. En ik geloof de heer Hessels op zijn woord. Afgezien van de wijze waarop deze zaak ter hand is genomen en in de publiciteit is gekomen, gaat het hier om een belangrijk uitgangspunt van het natuurbeheer, waarvan ik de problemen in hoofdlijnen zal trachten te schetsen.

Terug naar de oernatuur?

Volgens het algemene rondschrijven van 'Natuurmonumenten' aan de 'verontrusten' binnen de eigen ledenkring, volgt 'Natuurmonumenten' bij het beheer van natuurterreinen 'de lijn dat er zoveel mogelijk ruimte wordt gelaten aan het complex van natuurlijke processen en wisselwerkingen dat op een bepaalde plaats optreedt en dat zo min mogelijk door de mens, de beheerder, wordt ingegrepen'. Doch bestaan er in ons kleine, geïndustrialiseerde landje nog wel mogelijkheden voor ongerept bestaan van 'zuivere', dus zichzelf regulerende natuurgebieden? Zelfs de beste van hun soort zijn niet meer dan enclaves omgeven of doorkruist door wegen en cultuurland en onderhevig aan alle invloeden daarvan, zoals verontreinigde lucht en verontreinigd grondwater, om maar niet te spreken van de infiltratie van plant- en diersoorten (van miniem klein tot groot), die er uit zichzelf zijn gekomen en nog steeds uit het omringende cultuurland komen, of er door de mens zijn en worden ingebracht. Zo kan er zelfs bij het vrij baan laten aan natuurkrachten (stervende bomen in het bos en vermolmende boomstammen op de bosbodem) van een terugkeer naar oude of zelfs oertoestanden geen sprake zijn. Dat heeft men in het buitenland, zelfs ten aanzien van de grootste nationale parken, reeds lang ondervonden en erkend: de beherende hand van de mens blijft nodig. En hoewel de nostalgie groot is en begrijpelijkerwijs wellicht zal toenemen, zullen ook de indrukwekkendste natuurgebieden in Nederland eigentijdse en geen oergebieden zijn. De kunstmatige introductie van uit ons land verdwenen diersoorten, hoe sympathiek ook, kan aan de terugkeer van oersituaties geenszins bijdragen: het verhoogt de beheersproblemen, kost handen vol geld en wordt door de gemiddelde Nederlander naar het schijnt als niet meer dan een dure hobby van natuurliefhebberij beschouwd. En is op het zichzelf het invoeren van diersoorten ook niet een (ernstige!) menselijke ingreep waartegen 'Natuurmonumenten' juist waarschuwt?

Pro Natura of voor de natuurliefhebber?

Wat is het doel van het streven naar zich zelfstandig ontwikkelende, dus 'natuurlijke' natuurgebieden: (1) Om de natuur meer kansen te geven, wat dat dan ook moge betekenen? (2) Om de gevoelens en genoegens van natuurliefhebbers te bevredigen? Ik ben mij ervan bewust, dat

door de vragen zó te stellen, de antwoorden reeds van tevoren worden bepaald. Dat is te betreuren, maar de realiteit herinnert ons eraan, dat de oppervlakte van ons land voor de door 'Natuurmonumenten' gestelde doeleinden te klein is en dat de meeste Nederlanders (die het geld voor het behoud en beheer bijeenbrengen)

Het verwijderen van alle nestkasten in een gebied betekent het doodvonnis over vrijwel alle nestkastgebruikers: met name wordt de gehele populatie Bonte Vliegenvangers in één klap uitgeroeid.
Foto: Aart Smit.

wel een goedgunstig gevoel voor de natuur bezitten, maar er ook graag van willen genieten. Natuurgebieden zijn er in ons land niet alleen voor de pur sang natuurliefhebber.

Verantwoordelijkheid in Internationaal verband

In het bovenstaande is aan minstens twee zaken voorbijgegaan. (1) Van alle natuurgebieden is de Waddenzee door zijn koppig eigen streven en werken nog de meest natuurlijke en ongetemde. 'Natuurlijk' is hij ook al lang niet meer, daarvoor is hij te veel door rivier- en Noordzee-water ver-

giftigd en zijn er reeds te veel organismen uit verdwenen. (2) Van de rijkdom aan vogels in Nederland (wellicht rijker dan overal elders in Europa) verdienen soorten als de talrijk bij ons broedende Grutto en de eveneens talrijke, bij ons overwinterende of doortrekkende wilde ganzen en enkele in het Wadden- en Estuariumgebied tijdelijk verblijvende steltlopersoorten, tegen alle financiële en planologische beperkingen in, absolute voorrang wat betreft inspanningen voor hun behoud. Voor het voortbestaan van deze dieren is het kleine Nederland een onmisbare schakel in hun levenscyclus.

Nestkasten voor vogels 'onnatuurlijk'? 'So what!'

Aanvankelijk werd in het begin van deze eeuw het aanbrengen van nestkasten gepropageerd teneinde de insektenetende zangvogels te bevorderen. En wat hebben de nestkasten dan gedaan! Natuurlijk was dat 'onnatuurlijk', maar is dat een punt van redelijke discussie in een land waarvan in feite het gehele grondgebied 'onnatuurlijk' is?

Liever méér vogels door nestkasten in 'onze onnatuurlijke tuinen, plantsoenen, parken, wandelbossen en 'natuurlijke' bospercelen, dan minder vogels in het geruuststellende besef dat dit met een 'natuurlijke ontwikkeling' overeenstemt. Uiteraard dient wel een ruime variatie aan nestkasttypen te worden nagestreefd, zodat niet alleen Kool- en Pimpelmezen worden bevoordeeld. Hoewel rondom onze huizen dat laatste niet beslist verwerpelijk is.

Nestkasten voor vogels in 'natuurlijke bossen'

Afgezien van de eerder besproken vraag of de terugkeer van 'natuurlijke bossen' in Nederland nog bereikbaar en wenselijk is, is het evident, dat nestkasten in zulke bossen een onnatuurlijk element zijn. Of zij er daarom niet mogen voorkomen? Daarover kan men van mening verschillen. Van mij mogen zij in alle natuurterreinen in Nederland blijven hangen. Noch de kasten, noch de daarvoor gebruik makende vogels doen in het bos enig kwaad. Wenst men nestkasten toch te verwijderen, dan dient men zich de vraag te realiseren waar alle ontheemde vogels een ander huis kunnen vinden. Het verwijderen van alle nestkasten in een gebied betekent het doodvonnis over vrijwel alle nestkastgebruikers: met name wordt de gehele, met zorg opgebouwde populatie Bonte Vliegenvangers, die slechts in zeer beperkte mate 'natuurlijke hollen' kunnen veroveren, in één klap uitgeroeid. Er bestaat voor deze vogels vrijwel geen andere nestelmogelijkheid elders, zonder dat zij ook dáár, zo het hun al lukt, op hun beurt andere vogels woningloos te maken. Wanneer wordt geschat, dat het vijftig of honderd jaar duurt alvorens een cultuurbos in een natuurlijk bos, met een rijkdom aan allerlei typen van natuurlijke hollen is getransformeerd, dient het verwijderen van bestaande nestkasten in het zelfde tempo te gebeuren: dus gespreid over 50-100 jaren. Pas dan hebben de

nestkastbewonende soorten een kans om ter plaatse te overleven.

Nestkasten voor vogels: mensenwerk!

Ongetwijfeld is een deel van de opwinding over de door 'Natuurmonumenten' aangekondigde plannen toe te schrijven aan de omstandigheid dat veel natuurminnende mensen, onder wie veel leden van 'Natuurmonumenten', zich ingespannen hebben om door middel van het aanbrengen van nestkasten de ontwikkeling van de vogelstand een handje te helpen. Prachtig! Zo zijn mensen bij het behoud van de natuur betrokken geraakt en hebben zij van de vogels kunnen genieten. Is het vreemd, dat deze mensen zich 'bekocht' voelen wanneer 'Natuurmonumenten' uitgesproken in 'natuurterreinen' nestkasten gaat verwijderen, vooral wanneer 'Natuurmonumenten' uitgesproken in 'natuurterreinen' nestkasten gaat verwijderen, vooral wanneer 'Natuurmonumenten' voorbijziet aan emotionele gevoelens onder haar leden en ook wanneer daarvoor (aanvechtbare!) biologische argumenten worden aangevoerd? Het geheel moet daarom als een, uiteraard ongewilde, tactische fout van 'Natuurmonumenten' worden beschouwd die tegen de haren (of de veren) van veel natuur- en vogelliefhebbers instrijkt.

Slotsom

Nederlands oerbos is ondanks het sympathieke, maar methodisch aanvechtbare en inhoudelijk onbevredigende boek 'Natuurbos in Nederland: een uitdaging!' van Hans van der Lans & Gerben Poortinga (1986), niet bestaanbaar. Wanneer in Nederlandse bossen de daar aanwezige nestkasten worden verwijderd, staat dit gelijk aan het uitroeien van de daar op de nestkasten aangevoerde vogelpopulaties. Wenst men het experiment ondanks dat toch te nemen, dan moet de termijn van het verwijderen gelijke pas houden met het ontstaan van vervangende natuurlijke nestholten: het verwijderen dient over 50-100 jaar te worden gespreid. Wanneer het rondschrijven van 'Natuurmonumenten' toegeeft, dat zelfs van het Leuvenumse Bos, waaromtrent in eerste instantie alle nestkast-commotie is ontstaan, geen broedvogelinventarisaties voorhanden zijn, kan overigens niet eens van een goed experiment worden gesproken: de gevolgen van de nestkastverwijdering op de vogelbevolking kunnen niet worden vastgesteld.

Niet alleen de anti-nestkastactie, maar meer nog de daaraan ten grondslag liggende filosofie van 'Natuurmonumenten' verontrusten mij. Deze verontrusting wordt des te sterker naarmate andere beheersinstanties zich bij dit onkritische natuurbeschermingsradicalisme gaan aansluiten. Dus blijkt de soep toch nog te heet te zijn voor kritische consumptie. De kok had zorgvuldiger moeten denken alvorens hij de soep had mogen opdienen.